

28. *Rybinski M.* Coleoptera species novae minusve cognitae in Galicia inventae. – Diss. Mathem. et pphys./Acad. Litt. Cracoviensis. Ser. B. 1902. 42, p. 1 – 8.
29. *Tarnawski D.* A world catalogue of *Ctenicerini* Fleutiaux, 1936 (*Coleoptera: Elateridae: Athoinae*) // Genus. - Wroclaw, 1996. - N7, v. 4. - p. 587-663.
30. *Tarnawski D.* Sprezykowate (*Coleoptera, Elateridae*). 1. *Agrypninae, Negastriinae, Dimiinae i Athoinae* // Fauna Polski. – v. 21. - Warszawa, 2000. - 401 p.
31. *Trella T.* Wykaz chrazaszczów okolic Przemysla // Pol. pis. entomol. – 1925. – V. 4, N 2. – P. 92 – 96.
32. *Trella T.* Notatki kolepterologiczne z okolic Przemysla // Pol. pis. entomol. – 1937-1938. – V. 16, 17, N 1-4. – P. 59 - 86.
33. *Walles W.* Pszyczynek do znajomości chrzaczcy Polski // Sprawozd. Kom. Fiziogr. – 1936. – V. 70. – P. 173 – 186.
34. *Winkler A.* *Elateridae* // Catalogus Coleopterorum regionis palaearticae. - Wien, 1924-1932. - v. 1. – p. 578-616.

Стаття поступила до редакції 01.02.2012 р.; прийнята до друку 20.02.2012 р.

Микицей П. С. – аспірант кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Рецензент: кандидат біологічних наук **Маховська Л. Й.**, доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

УДК 595.793.2

TENTHREDINIDAE ПРИКАРПАТТЯ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ ЛІСОСТЕПУ (З ВИПРАВЛЕННЯМИ Й УТОЧНЕННЯМИ)

V. V. Zabroda

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Інститут природничих наук, кафедра біології та екології,
e-mail: viccencia@ukr.net

*Проведено вивчення фауни справжніх пильщиків Прикарпаття та прилеглих територій Лісостепу. Подається систематичний список 219-ти видів місцевої фауни Tenthredinidae та аналіз даних, отриманих в ході її дослідження. Автором наводяться виправлення та уточнення результатів попередніх досліджень. Види *Nematus frenalis* C. G. Thomson, 1888 та форма *Dolerus sanguinicollis* f. *fumosus* Stephens, 1835 є новими для фауни України, 27 видів вперше наводяться для Прикарпаття та 8 – для Лісостепу.*

Ключові слова: *Tenthredinidae*, фауна, Прикарпаття.

Zabroda V. V. Tenthredinidae of Precarpathia and adjacent territories of Lisostep (with corrections and specifications). *Research on the fauna of common sawflies of Precarpathia and adjacent territories of Lisostep has been held. Faunistic list of 219 species and analysis of the local sawfly fauna is given. The author presents corrections and specifications to the results of preliminary research. Nematus frenalis C. G. Thomson, 1888 and Dolerus sanguinicollis f. fumosus Stephens, 1835 are reported to be new for the fauna of Ukraine. 27 species are mentioned for the first time for the territory of Precarpathia and 8 – for the adjacent Lisostep territories.*

Key words: *Tenthredinidae*, fauna, Precarpathia.

Вступ

Вивчення фауни справжніх пильщиків Івано-Франківської області автор статті розпочала ще в 2001 році. На даний час дослідженню підлягає не лише Північний мегасхил Українських Карпат, але й

прилегли території Лісостепу. Загалом площа досліджуваної території становить близько 26 тис. км² і охоплює майже сто пунктів збору.

Всього за період з 2001 по 2009 рік для території дослідження встановлено 219 видів *Tenthredinidae*, серед яких один вид – *Nematus frenalis* C. G. Thomson, 1888 та одна форма – *Dolerus sanguinicollis* f. *fumosus* Stephens, 1835 – подаються вперше для фауни України (****). 35 видів вперше згадуються для Прикарпаття (**) чи прилеглої Лісостепу (*).

Матеріали і методи

Матеріали, на яких ґрунтується стаття, охоплюють більш, ніж столітній відрізок часу, і є результатом як власних напрацювань автора, так і ретельного аналізу літератури [1-17, 23-27]. Для побудови фауністичного списку використані також матеріали колекцій Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України (м. Київ) та Державного природознавчого музею (м. Львів).

Система подана за Желоховцевим (Желоховець, 1988) [5] з урахуванням ревізії Тегера (Blank, Smidt, Taeger, 2006) [20] та Ноблкура (Noblecourt, 2004) [24]. Враховувався поділ на підроди, запропонований В. Єрмоленком [4].

У даній роботі прийнято, що рід *Loderus* Jurine входить до роду *Dolerus* Panzer як підрід; роди *Amauronematus* Konow, *Pontania* A. Costa, *Pristiphora* Latreille, *Euura* Newman розглядаються як окремі роди, деякі з численними підродами. рід *Allantus* Panzer є синонімом роду *Tenthredo* L., а рід *Tomostethus* Konow диференційовано на два роди - *Tomostethus* Konow та *Eutomostethus* Enslin.

Результати досліджень

Нижче подано список представників родини Tenthrediniae, виявлених на території Північного мегасхилу Українських Карпат та прилеглих територіях Лісостепу.

Ряд Hymenoptera

Підряд Symphyta

Родина Tenthredinidae

Підродина Nematinae

Рід *Hoplocampa* Hartig, 1807

Hoplocampa crataegi (Klug, 1816)

Hoplocampa flava (Linnaeus, 1761)

Hoplocampa fulvicornis (Panzer, 1801)

Рід *Hoplocampoides* Enslin, 1914

Hoplocampoides xylostei (Vallot, 1836)

Рід *Cladius* Illiger, 1807

Cladius (Cladius) pectinicornis (Geoffroy, 1785)

Cladius (Priophorus) brullei (Dahlbom, 1835)

Cladius (Priophorus) pallipes Serville, 1823*

Cladius (Trichiocampus) grandis (Serville, 1823)

Рід *Cladardis* Benson, 1952

Cladardis elongatula (Klug, 1817)

Рід *Halidamia* Benson, 1939

Halidamia affinis (Fallen, 1807) ?

Рід *Dineura* Dahlbom, 1835

Dineura virididorsata (Retzius, 1783)

Рід *Nematinus* Rohwer, 1911

Nematinus fuscipennis (Serville, 1823)

Nematinus luteus (Panzer, 1804)

Рід *Scolioneura* Konow, 1890

Scolioneura betuleti (Klug, 1816) **

Рід *Craesus* Leach, 1817

Craesus latipes (Villaret, 1832)

Craesus septentrionalis (Linnaeus, 1758)

Рід *Nematus* Rohwer, 1801

Nematus (Nematus) lucidus Panzer, 1801

Nematus (Kontuniemiana) ribesii (Scopoli, 1763)

Nematus (Pteronidea) fagi Zaddach, 1816

Nematus (Pteronidea) frenalis C. G. Thomson, 1888 ****

Nematus (Pteronidea) incompletus Förster, 1854

Nematus (Pteronidea) melanaspis Hartig, 1840

Nematus (Pteronidea) miliaris (Panzer, 1797)

Nematus (Pteronidea) myosotidis (Fabricius, 1804)

Nematus (Pteronidea) nigricornis Serville, 1823 **

Nematus (Pteronidea) pavidus Serville, 1823

- Nematus (Pteronidea) salicis* (Linnaeus, 1758)
Nematus (Pteronidea) tibialis Newman, 1837
- Рід *Pachynematus* Konow, 1890
Pachynematus (Pachynematus) obductus (Hartig, 1837)
Pachynematus (Pachynematus) vagus Fabricius, 1781 **
Pachynematus (Pachynematus) clitellatus (Serville, 1823)
- Рід *Amauronematus* Konow, 1890
Amauronematus (Amauronematus) histrio (Serville, 1823)
- Рід *Euura* Newman, 1837
Euura (Euura) amerinae (Linnaeus, 1758)
Euura (Euura) atra (Jurine, 1807)
Euura (Euura) testaceipes (Brischke, 1883)
Euura (Gemmura) laeta (Brischke, 1883)
- Рід *Pontania* A. Costa, 1852
Pontania (Eupontania) pedunculi (Hartig, 1837)
Pontania (Eupontania) vesicator (Bremi-Wolf, 1849)
Pontania (Eupontania) viminalis (Linnaeus, 1758)
Pontania (Pontania) dolichura (C. G. Thomson, 1871)
Pontania (Pontania) joergenseni Enslin, 1916
Pontania (Pontania) proxima (Serville, 1823)
- Рід *Pristiphora* Latreille, 1810
Pristiphora (Pristiphora) appendiculata (Hartig, 1837)
Pristiphora (Pristiphora) armata (C. G. Thomson, 1863)
Pristiphora (Pristiphora) aphantoneura (Förster, 1854) **
Pristiphora (Lygaeotus) carinata (Hartig, 1837)
Pristiphora (Oligonematus) laricis (Hartig, 1837)
Pristiphora (Pristiphora) leucopus (Hellen, 1947) **
Pristiphora (Pristiphora) conjugata (Dahlbom, 1825)
Pristiphora (Pristiphora) pallidiventris (Fallen, 1808) **
Pristiphora (Pristiphora) cincta Newman, 1837 **
Pristiphora (Lygaeonematus) saxesenii (Hartig, 1837)
Pristiphora (Pristiphora) rufipes Serville, 1823 *
Pristiphora (Pristiphora) melanocarpa Hartig, 1840 *
- Рід *Phyllocolpa* Benson, 1960
Phyllocolpa leucosticta (Hartig, 1837)
Phyllocolpa oblita (Serville, 1823)
Phyllocolpa leucapsis (Tischbein, 1846)
- Рід *Hemichroa* Stephens, 1835
Hemichroa monticola Ermolenko, 1960
- Рід *Stromboceros* Konow, 1885
Stromboceros delicatulus (Fallen, 1808)
- Підродина Tenthredininae**
Триба Selandriini
- Рід *Brachytops* Holiday, 1839
Brachytops flavens (Klug, 1816)
- Рід *Selandria* Leach, 1817
Selandria serva (Fabricius, 1793)
- Рід *Nesoselandria* Rohwer, 1910
Nesoselandria morio (Fabricius, 1781)
- Рід *Birka* Malaise, 1944
Birka annulitarsis (C. G. Thomson, 1870) **
Birka cinereipes (Klug, 1816)
- Рід *Aneugmenus* Hartig, 1837
Aneugmenus (Aneugmenus) coronatus (Klug, 1818)
Aneugmenus (Aneugmenus) padi (Linnaeus, 1761)
Aneugmenus (Aneugmenus) temporalis (C. G. Thomson, 1871)
Aneugmenus (Atoposelandria) fuerstenbergensis (Konow, 1885) *
- Рід *Strongylogaster* Dahlbom, 1835
Strongylogaster multifasciata (Geoffroy, 1785)
Strongylogaster mixta (Klug, 1817)
- Триба Dolerini**
Рід *Dolerus* Panzer, 1801

Dolerus (Achaetoprion) ferrugatus Serville, 1823
Dolerus (Achaetoprion) madidus (Klug, 1818)
Dolerus (Achaetoprion) triplicatus (Klug, 1818)
Dolerus (Achaetoprion) uliginosus (Klug, 1818)
Dolerus (Dolerus) bajulus Serville, 1823
Dolerus (Dolerus) bimaculatus (Geoffroy, 1785) *
Dolerus (Dolerus) cothurnatus Serville, 1823
Dolerus (Dolerus) germanicus germanicus (Fabricius, 1775)
Dolerus (Dolerus) yukonensis Norton, 1872
Dolerus (Equidolerus) gessneri Ed. Andr e, 1880
Dolerus (Equidolerus) pratensis (Linnaeus, 1758)
Dolerus (Loderus) eversmanni eversmanni (Kirby, 1882)
Dolerus (Loderus) pratorum (Fall n, 1808)
Dolerus (Loderus) vestigialis (Klug, 1818)
Dolerus (Poodolerus) aeneus Hartig, 1837
Dolerus (Poodolerus) anthracinus (Klug, 1818)
Dolerus (Poodolerus) gibbosus Hartig, 1837
Dolerus (Poodolerus) gonager (Fabricius, 1781)
Dolerus (Poodolerus) haematodes (Schrank, 1781)
Dolerus (Poodolerus) liogaster liogaster C. G. Thomson, 1871
Dolerus (Poodolerus) niger (Linnaeus, 1767)
Dolerus (Poodolerus) nigratus (O.F.M ller, 1776)
Dolerus (Poodolerus) nitens Zaddach, 1859
Dolerus (Poodolerus) picipes (Klug, 1818)
Dolerus (Poodolerus) puncticollis C. G. Thomson, 1871
Dolerus (Poodolerus) sanguinicollis (Klug, 1818)
Dolerus (Poodolerus) sanguinicollis f. fumosus Stephens, 1835 ****
Dolerus (Poodolerus) coracinus (Klug, 1818)

Триба Heterarthrini

Рід *Heterarthrus* Stephens, 1835

Heterarthrus aceris (Kaltenbach, 1856) **
Heterarthrus fruticicolum Ermolenko, 1960
Heterarthrus microcephalus (Klug, 1818)
Heterarthrus vagans (Fall n, 1808)
Heterarthrus ochropoda (Klug, 1818) **

Триба Athaliini

Рід *Athalia* Leach, 1817

Athalia (Athalia) ancilla Serville, 1923
Athalia (Athalia) bicolor Serville, 1823
Athalia (Athalia) circularis (Klug, 1815) *
Athalia (Athalia) cordata Serville, 1823
Athalia (Athalia) cornubiae Benson, 1931
Athalia (Athalia) rosae (Linnaeus, 1758)
Athalia (Dentathalia) scutellariae Cameron, 1880 **
Athalia (Athalia) lugens (Klug, 1815)

Триба Caliroini

Рід *Caliroa* A. Costa, 1859

Caliroa annulipes (Klug, 1816)
Caliroa cerasi (Linnaeus, 1758)
Caliroa varipes (Klug, 1816) **

Рід *Endelomyia* Ashmead, 1898

Endelomyia aethiops (Gmelin, 1790)

Триба Blennocampini

Рід *Blennocampa* Hartig, 1837

Blennocampa phyllocolpa Viitasaari & Vikberg, 1985

Рід *Claremontia* Rohwer, 1909

Claremontia tenuicornis (Klug, 1816)
Claremontia uncta (Klug, 1816) **

Рід *Periclista* Konow, 1886

Periclista (Periclista) albida Klug, 1816
Periclista (Periclista) lineolata (Klug, 1816)

Рід *Ardis* Konow, 1886

Ardis pallipes (Serville, 1823)

- Рід *Monardis* Enslin, 1914
Monardis plana (Klug, 1817)
- Рід *Eutomostethus* Enslin, 1914
Eutomostethus ephippium ephippium Panzer, 1798
Eutomostethus gagathinus (Klug, 1816)
Eutomostethus luteiventris (Klug, 1816)
- Рід *Phymatocera* Dahlbom, 1835
Phymatocera aterrima (Klug, 1816)
- Рід *Stethomostus* Benson, 1936
Stethomostus fuliginosus (Schrank, 1781)
Stethomostus funereus (Klug, 1816)
- Рід *Monophadnus* Hartig, 1837
Monophadnus pallescens (Gmelin, 1790) *
Monophadnus spinolae (Klug, 1816) **
- Рід *Monophadniodes* Ashmead, 1897
Monophadnoides rubi (Harris, 1845)
- Рід *Cladardis* Benson, 1952
Cladardis elongatula (Klug, 1817)
- Триба *Fenusini***
- Рід *Fenusa* Leach, 1817
Fenusa pumila Leach, 1817
Fenusa dohrnii (Tischbein, 1846) **
- Рід *Fenella* Westwood, 1839
Fenella nigrita Westwood, 1839
- Рід *Profenusa* Macgillivray, 1914
Profenusa pygmaea (Klug, 1816)
- Рід *Parna* Benson, 1936
Parna tenella (Klug, 1816)
- Триба *Empriini***
- Рід *Monostegia* A. Costa, 1859
Monostegia abdominalis (Fabricius, 1798)
- Рід *Monosoma* MacGillivray, 1908
Monosoma pulveratum (Retzius, 1783)
- Рід *Empria* Lepeletier & Serville, 1828
Empria longicornis (Thomson, 1871)
Empria tridens (Konow, 1896)
- Рід *Ametastegia* A. Costa, 1882
Ametastegia (Protemphytus) pallipes (Spinola, 1808)
Ametastegia (Protemphytus) tenera (Fallen, 1808)
Ametastegia (Ametastegia) equiseti (Fallen, 1808)
- Рід *Taxonus* Hartig, 1837
Taxonus agrorum (Fallen, 1808)
Taxonus alboscuteclatus Niezabitowski, 1899 **
- Рід *Allantus* Panzer, 1801
Allantus (Allantus) togatus (Panzer, 1801)
Allantus (Allantus) viennensis (Schrank, 1781)
Allantus (Emphytus) cinctus (Linnaeus, 1758)
Allantus (Emphytus) didymus (Klug, 1818) **
- Триба *Eriocampini***
- Рід *Eriocampa* Hartig, 1837
Eriocampa ovata (Linnaeus, 1761)
Eriocampa umbratica (Klug, 1816)
- Триба *Tenthredinini***
- Рід *Aglaostigma* W. F. Kirby, 1882
Aglaostigma (Astochus) fulvipes fulvipes (Scopoli, 1763)
Aglaostigma (Aglaostigma) discolor (Klug, 1817) **
- Рід *Tenthredopsis* A. Costa, 1895
Tenthredopsis coquebertii (Klug, 1817)
Tenthredopsis ornata (Serville, 1823)
Tenthredopsis friesei (Konow, 1884)
Tenthredopsis litterata (Geoffroy, 1785)
Tenthredopsis floricola (O. Costa, 1895)
Tenthredopsis sordida (Klug, 1817)

- Tenthredopsis scutellaris* (Fabricius, 1804)
Tenthredopsis nassata (Linnaeus, 1767)
Tenthredopsis tessellata (Klug, 1817) **
Tenthredopsis tischbeini (Frivaldszky, 1877) **
- Під *Sciapteryx* Stephens, 1835
Sciapteryx consobrina (Klug, 1816)
- Під *Pachyprotasis* Hartig, 1837
Pachyprotasis antennata (Klug, 1817)
Pachyprotasis rapae (Linnaeus, 1767)
Pachyprotasis simulans (Klug, 1817)
Pachyprotasis variegata (Fallen, 1808)
- Під *Macrophya* Dahlbom, 1835
Macrophya (Pseudomacrophya) punctum-album (Linnaeus, 1767) **
Macrophya (Macrophya) albicincta (Schrank, 1776)
Macrophya (Macrophya) annulata (Gooffroy, 1785)
Macrophya (Macrophya) blanda (Fabricius, 1775)
Macrophya (Macrophya) chryzura (Klug, 1817)
Macrophya (Macrophya) crassula (Klug, 1817)
Macrophya (Macrophya) diversipes (Schrank, 1782)
Macrophya (Macrophya) duodecimpunctata Linnaeus, 1758
Macrophya (Macrophya) militaris (Klug, 1817)
Macrophya (Macrophya) sanguinolenta (Gmelin, 1790)
Macrophya (Macrophya) ribis (Schrank, 1781)
Macrophya (Macrophya) rufipes (Linnaeus, 1758)
Macrophya (Macrophya) montana montana (Scopoli, 1763)
- Під *Tenthredo* Linnaeus, 1758
Tenthredo (Cephaledo) bifasciata rosii Panzer, 1805
Tenthredo (Tenthredella) colon Klug, 1817 **
Tenthredo (Cephaledo) costata Klug, 1817
Tenthredo (Elinora) dahlii Klug, 1817
Tenthredo (Elinora) koehleri Klug, 1817
Tenthredo (Elinora) sabariensis (Mocsáry, 1880)
Tenthredo (Endotethryx) campestris Linnaeus, 1758
Tenthredo (Endotethryx) crassa Scopoli, 1763
Tenthredo (Eurogaster) mesomela Linnaeus, 1758
Tenthredo (Eurogaster) obsoleta Klug, 1817
Tenthredo (Maculedo) trabeata Klug, 1817
Tenthredo (Olivacedo) olivacea Klug, 1817
Tenthredo (Tenthredella) balteata Klug, 1817
Tenthredo (Tenthredella) bipunctula Klug, 1817
Tenthredo (Tenthredella) fagi Panzer, 1798
Tenthredo (Tenthredella) ferruginea Schrank, 1776
Tenthredo (Tenthredella) livida Linnaeus, 1758
Tenthredo (Tenthredella) mandibularis Fabricius, 1804
Tenthredo (Tenthredella) procera Klug, 1817 **
Tenthredo (Tenthredella) rubricoxis (Enslin, 1912) **
Tenthredo (Tenthredella) solitaria Scopoli, 1763
Tenthredo (Tenthredella) velox Fabricius, 1798
Tenthredo (Tenthredo) arcuata Förster, 1771
Tenthredo (Tenthredo) atra Linnaeus, 1758
Tenthredo (Tenthredo) atra var. dispar Klug
Tenthredo (Tenthredo) marginella Fabricius, 1793
Tenthredo (Tenthredo) notha Klug, 1817 **
Tenthredo (Tenthredo) omissa (Förster, 1844)
Tenthredo (Tenthredo) propinqua Klug, 1817
Tenthredo (Tenthredo) schaefferi Klug, 1817 **
Tenthredo (Tenthredo) scrophulariae Linnaeus, 1758
Tenthredo (Tenthredo) temula (Scopoli, 1763)
Tenthredo (Tenthredo) vespa Retzius, 1783
Tenthredo (Tenthredo) zona Klug, 1817
Tenthredo (Zonuledo) amoena Gravenhorst, 1807
Tenthredo (Zonuledo) zonula Klug, 1817
- Під *Rhogogaster* Konow, 1884

Rhogogaster (Cytisogaster) picta (Klug, 1817)
Rhogogaster (Rhogogaster) punctulata (Klug, 1817)
Rhogogaster (Rhogogaster) chlorosoma (Benson, 1943)
Rhogogaster (Rhogogaster) viridis (Linnaeus, 1758)

Рід *Perineura*

Perineura rubi (Panzer, 1805) *

Обговорення отриманих результатів

Попередні дослідження фауни справжніх пильщиків Прикарпаття та прилеглого Лісостепу містять чимало даних, які потребують подальшого уточнення. Зокрема, підтвердження потребують вказівки про знаходження на вказаній території таких видів, як *Halidamia affinis* Fallen, 1807, *Nematus fagi* Zaddach, 1816, *Nematus lucidus* Panzer, 1801, *Periclista albida* (Klug, 1816), *Taxonus nitida* Klug, 1817, *Tenthredo fagi* Panzer, 1798 [3,24,26].

Складним виявилось встановлення рецентних назв наведених в літературних джерелах видів пильщиків. Зокрема, уточнення потребують рецентні назви таких видів, як *Tenthredo instalatis* та *Macrophya bifasciata*, вказані у зведенні Новицького (Nowicki, 1867) [26].

Труднощі виникають через часті протиріччя в підходах до синонімії. Так, вид *Selandria excisa* Kopow розглядається Лістоном і Шепардом [22] як синонім до *Selandria serva*, проте у [5] це цілком окремий вид. Як відмічає В. Єрмоленко [4], «ще Ензлін (Enslin, 1913) висловлював сумнів щодо видової самостійності цього досить рідкісного виду». Єрмоленко припускає, що *S. excisa* є видом-двійником *S. serva*. Аналогічно, *Dolerus puncticollis* є видом-двійником виду *Dolerus gonager*. Довгий час цей вид не виділяли як окремий. *Tenthredo livida* у [18] подається як синонім *Tenthredo albicornis* (сучасна назва - *T. crassa*). В рецентному списку Сімфіт Європи [20] це різні види. *Athalia spinarum*, синонім *Athalia rosae*, у Незабітовського [24] подається окремо. Те ж саме стосується і *Nematus capreae* та *Nematus miliaris*, *Phymatocera fuliginosa* і *Stethomostus fuliginosus* [24], *Tenthredopsis nassata* і *Tenthredopsis inornata* [2], *Tenthredopsis flavomaculata* і *Tenthredopsis scutellaris* наводяться Незабітовським як різні види [22], хоча на даний час вони вважаються синонімами [20]. На думку Бенсона (Benson, 1968) [19], ознаки *Aneugmenus coronatus* тотожні ознакам *Aneugmenus padi*. У праці ж Єрмоленка [4] відновлено видовий статус *A. coronatus* і обидва види уже наводяться окремо, відповідно до точки зору Желоховцева [5] про їх самостійний видовий статус.

Лакуром [21] роди *Trichiocampus* та *Priophorus* виділяються в окремі роди *Trichiocampus* Hartig та *Priophorus* Dahlbom відповідно, в той час як у [20] він відноситься до роду *Cladius*. По-різному автори відносять види і до родів *Allantus* та *Emphytus*, які ми приймаємо як синонімічні.

Дані з попередніх публікацій автора цієї статті про знаходження на території Прикарпаття таких видів, як *Croesus varus* Schrank, 1828, *Hoplocampa testudinea* Klug, 1816, *Dolerus dubius* Linnaeus, 1758, *Hemichroa alni* Förster, 1834, *Strongylogaster filicis* Klug, 1816, *Pseudohemitaxonus sharpi* Cameron, 1876, *Dineura stilata* (Klug, 1814) базуються на неправильному визначенні [6, 10, 11, 13, 14, 15]. Назва *Taxonus equipium* Panzer, 1808 вказана у [6] помилково.

Вид *Tenthredo devia* (Kopow, 1900) виключений зі списку європейських Tenthredinidae [20]. Імовірно, у [5] цей вид подано як синонім до *Tenthredo arcuata* (прим. автора).

Вид *Nematus carinatus* (Lindqvist, 1869) згадувався автором раніше (Zabroda, 2007) [27]. Цей вид є новим для України і мешкає у високогірній смузі Карпат. Рецентною назвою виду є *Pristiphora (Lygaeotus) carinata* (Hartig, 1837).

Висновки

Попередні дослідження фауни справжніх пильщиків Прикарпаття та прилеглого Лісостепу містять чимало даних, які потребують подальшого уточнення. Труднощі виникають, зокрема, через часті протиріччя в підходах до синонімії. Підтвердження потребують вказівки про такі види, як *Halidamia affinis* Fallen, 1807, *Nematus fagi* Zaddach, 1816, *Nematus lucidus* Panzer, 1801, *Periclista albida* (Klug, 1816), *Taxonus nitida* Klug, 1817. На даний час для території Прикарпаття та прилеглого Лісостепу виявлено 219 видів справжніх пильщиків, з них один вид, *Nematus frenalis* C. G. Thomson, 1888, та форма *Dolerus sanguinicollis* f. *fumosus* Stephens, 1835, є новими для фауни України, 27 видів вперше наводяться для Прикарпаття та 8 – для Лісостепу.

Література

1. Васильев В. П. (ред.) Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений. Вредные членистоногие, позвоночные. Т. II / Васильев Вадим Петрович (ред.) [Научное издание]. – К.: Урожай, 1988. – 576 с.
2. Єрмоленко В. М. Рогохвосты и пильщики Советских Карпат и Притиссенской равнины. – Дисс. .... канд. биол. Наук. – К.: Академия наук Украинской ССР, Институт зоологии, 1957в. – 14 с.
3. Єрмоленко В. М. Дендрофільна фауна рогохвостів та пильщиків гірських лісів Українських Карпат // Республіканський міжвідомчий збірник. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 76 – 82.

4. *Єрмоленко В. М.* Рогохвости та пильщики. Аргіди. Дипріоніди. Тентрединіди (Селандріїни, долерини). Фауна України. Т. 10, Вип. 3. / *Валерій Михайлович Єрмоленко* [Наукове видання]. – К.: Наук. думка, 1975.– 378 с.
5. *Желоховцев А. Н.* Отряд Нуменоптера - Перепончатокрылые. Подотряд Symphyta (Chalastogastra) – сидячебрюхие // Определитель насекомых Европейской части СССР. Перепончатокрылые. Т. 3. Ч. 6. – М.-Ленинград: Наука, 1988. - 268 с.
6. *Заброда В. В.* Нові дані до фауни Tenthredinidae (Hymenoptera, Insecta) Івано-Франківської області // Вісник Прикарпатського університету. Серія біологія. – 2005. - № 5. – с. 58 – 63.
7. *Заброда В. В., Сіренко А. Г.* Tenthredininae і Dolerinae (Tenthredinidae, Hymenoptera) північного мегасхилу Українських Карпат і Передкарпаття (екологія, фауністика) // Вісник Прикарпатського національного університету. Серія Біологія. – 2006. - Випуск VI. - С. 20 – 41.
8. *Заброда В. В., Сіренко А. Г.* Еколого-фауністичний аналіз фауни Tenthredininae (Tenthredinidae, Hymenoptera, Insecta) Івано-Франківської області // Питання біоіндикації та екології. – 2006. – Вип. 11, № 1. – с. 127 – 135.
9. *Заброда В. В., Сіренко А. Г.* Еколого-фауністичний огляд фауни Dolerinae (Hymenoptera: Tenthredinidae) північного мегасхилу Українських Карпат і Прикарпаття // Известия Харьковского энтомологического общества. – 2005 (2006). – Т. XIII, Вип. 1-2. - С. 104-111.
10. *Заброда В.* Некоторые итоги изучения распространения Tenthredinidae (Hymenoptera, Insecta) в разных биотопах северного мегасклона Восточных Карпат и Предкарпатья // XXXV Międzynarodowe seminarium kół naukowych. – Olsztyn, 2006a. – P. 187 – 188.
11. *Заброда В., Сіренко А.* Tenthredininae, Dolerinae (Tenthredinidae, Hymenoptera) північного мегасхилу Українських Карпат (екологія, фауністика) // Вісник Прикарпатського університету. Серія Біологія. – 2006б. - № 6. – с. 20 - 41.
12. *Заброда В. В., Сіренко А. Г.* Видові комплекси Tenthredinidae (Hymenoptera, Insecta) різних біотопів Прикарпаття // Збірник тез III Міжнародної конференції студентів та аспірантів «Молодь та поступ біології». - Львів 2007а. - С. 277 – 278.
13. *Заброда В. В., Сіренко А. Г.* Про поширення Tenthredinidae (Hymenoptera, Insecta) у різних екотонах Українських Карпат // Вісник Одеського національного університету. – 2007б. – Т.12, вип. 5. – с. 177-184.
14. *Заброда В. В.* Ареалогічний аналіз фауни справжніх пильщиків (Tenthredinidae, Hymenoptera) північного мегасхилу Українських Карпат (по Городкову) // Вісник Прикарпатського національного університету. Серія Біологія. – 2008а. – Вип. IX. - С. 58 – 62.
15. *Заброда В. В.* До вивчення фауни Tenthredinidae (Hymenoptera, Insecta) північного мегасхилу Українських Карпат // Збірник матеріалів конференції „Значення та перспективи стаціонарних досліджень для збереження біорізноманіття”. – Львів, 2008б – с. 142-143.
16. *Заброда В. В.* О находках новых для фауны Прикарпатья и смежных территорий лесостепи пильщиков рода *Athalia* Leach. (Hymenoptera: Tenthredinidae) // III симпозиум стран СНГ по перепончатокрылым насекомым, 8-й коллоквиум Российской секции Международного союза исследователей общественных насекомых (IUSSI). - Санкт-Петербург, 2010. - С. 59.
17. *Заброда В. В.* Перша знахідка пильщика *Pristiphora armata* (Thomson, 1862) (Hymenoptera, Tenthredinidae) в Україні // Вісник Прикарпатського національного університету. Серія Біологія. – 2011. – Вип. 15. – С. 114.
18. *Циновский Я. П.* Насекомые Латвийской ССР. Пилильщики / Ярослав Павлович Циновский [Научное издание]. – Рига: Кладис, 1953. – 380 с.
19. *Benson R. B.* Hymenoptera from Turkey. Symphyta // Bulletin of the British Museum (N.H.). Entomology. - 1968. – V. 22, N4. – P. 4 - 207.
20. *Blank S. M., Smidt S., Taeger A.* Recent Sawfly research. Synthesis and Prospects // European Sawflies. – 2006. – V. 7, N 9. – P. 76 – 81.
21. *Lacourt N.* Repertoire des Tenthredinidae oust-palearctiques (Hymenoptera, Symphyta) // Memoires de la SEF. – 1999. – V. 3, N 1. – P.432.
22. *Liston A., Sheppard D.* Checklist of British and Irish Hymenoptera Symphyta. – London, 1988. – 250 p.
23. *Morley C.* Field notes on British sawflies // The Entomologist. – 1913. - Vol. XLVI, № 597. – P. 230 – 234.
24. *Niezabitowski E. L.* Materiały do fauny rośliniarenk (Phytophaga) Galicyi // Spawozdanie Komisji fiziograficznej. – 1899. – V. XXXIV, N2. – P. 3 – 18.
25. *Noblecourt T.* Liste systématique des Hyménoptères Symphytes de France // Rapport d'étude dans le cadre du DEA de Biologie de l'Université de Mons-Henaut, Laboratoire de Zoologie. Quillan: Office National des Forêts. Cellule d'études entomologiques. – 2004. - 80 p.
26. *Nowicki M.* Wiadomości fauniczne z Galicyi wschonej. Hymenoptera // Spawozdanie Komisji fiziograficznej Tow. Nauk. Krakowskiego. Mater. Do fiziogeogr. Galicyi. – 1868. – Т. II. – p. 165 – 166.
27. *Zabroda V. V.* To the question of studying the Tenthredinid sawflies in subalpine meadows of the Ukrainian Carpathians // Вісник Прикарпатського національного університету. Серія Біологія. Матеріали

міжнародної наукової конференції «Проблеми вивчення та охорони біорізноманіття Карпат і прилеглих територій». – 2007. – В. VII-VIII. – с. 98 – 101.

Стаття постуила до редакції 10.09.2011 р. Стаття прийнята до друку 21.10.2011 р.

Заброда В. В. - асистент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Рецензент: кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника **Сіренко А. Г.**

УДК 595.796

ДЕГРАДАЦІЯ БАГАТОВИДОВИХ АСОЦІАЦІЙ МУРАШОК (HYMENOPTERA; FORMICIDAE) УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ПРИКЛАДІ М. КИЄВА ЯК НАСЛІДОК ЯКІСНИХ ЗМІН ХОРОЛОГІЧНИХ КОМПЛЕКСІВ

С. В. Стукалюк

*Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегаполіса НАН України
відділ екологічного моніторингу, e-mail: asmoondy@mail.ru*

Вивчені багатовидові асоціації мурашок у межах міста Київ віднесені до чотирьох типів. Проаналізовано склад і зміни в хорологічних комплексах, що відбуваються у випадку деградації багатовидової асоціації. Наведені схеми, за якими відбувається деградація асоціації мурашок в умовах міста та якісні зміни у складі хорологічних комплексів.

Ключові слова: багатовидові асоціації мурашок, міжвидова ієрархія, хорологічні комплекси.

Stukaliuk S.V. Degradation of multi-species ant assemblages of the urban areas as the result of qualitative change of chorological complexes: a case-study of Kyiv. *The studied multi-species ant assemblages of Kiev city have been described into 4 types. The species composition and changes of chorological complexes that take place in case of the degradation of multi-species assemblages have been analyzed. The patterns of degradation of multi-species ant assemblages in the conditions of the city and qualitative changes in the composition of chorological complexes are described.*

Key words: multi-species ant assemblages, intraspecific hierarchy, chorological complexes.

Вступ

Мурашки – одні з найбільш поширених і численних безхребетних суші. Види мурашок, що населяють один біоценоз і пов'язані конкурентними та мутуалістичними взаємовідносинами, утворюють багатовидову асоціацію [Длусский, 1981].

Багатовидові асоціації мурашок є зручним модельним об'єктом у якості індикаторів стану біотопу [Антонов, 2008; Kaspari, Majer, 2000; Andersen et al., 2002]. В умовах міста спостерігається істотний вплив антропогенного чинника на мірмекокомплекси, що в результаті приводить до спрощення їхньої структури та збіднення видового складу.

У світі дослідження, присвячені вивченню мірмекокомплексів, що знаходяться в межах міст, стають все більш актуальними [Сорокіна, 1998; Бугрова, 2001; Slipinski, Zmihorski, Czechowski, 2012]. Роботи такого роду проводилися в таких містах, як Варшава [Czechowska, Czechowski, 2003; Czechowski, Slipinski, 2008], Гельсінкі [Vepsäläinen, Ikonen, Koivula, 2008], Софія [Antonova, Penev, 2006], Сан-Франциско [Clarke, Fisher, LeBuhn, 2008], Токіо [Yamaguchi, 2004], а також містах Російської Федерації [Волкова, 2009; Зряніна, 2009]. В Україні дослідження у цьому напрямку проводилися тільки нашою групою [Стукалюк, Ігнатюк, 2010; Ігнатюк, Стукалюк, 2010].

Мета даного дослідження – вивчити структуру мірмекокомплексів, а також процеси їх деградації у міських лісах і лісових культурах дуба звичайного (*Q. robur*) на прикладі м. Києва.